

HALFRONDSTEMPELS OP EMISSIE RIJKSWAPEN (2)

MARTIJN OPPERS EN MARC SNOEREN

Gebruik zegels

In 1868 werd in een resolutie van de minister van financiën aangegeven dat postzegels op drukwerk waren toegestaan. In de resolutie van 3 december 1868 kreeg drukwerk zijn eigen brievenbus en in de resolutie van 12 december 1868 werd gesteld dat drukwerk altijd van postzegels moest worden voorzien. Als drukwerk ongefrankeerd werd aangeboden op het postkantoor moest de postbeambte postzegels aanbrengen, uiteraard na betaling van het port. Ondanks deze verplichting werd drukwerk in 1869 nog regelmatig zonder postzegels verstuurd. Om die reden zijn afdrukken van de eerste maanden relatief schaars. Later in 1869 werden vaker postzegels gebruikt, maar waren er juist minder kantoren die nog een halffrond-

Bent u toe aan een nieuw en bijzonder verzamelthema?

Het verzamelen van halffrondstempels op de emissie Rijkswapen is ongetwijfeld een enorme uitdaging! Het aanbod is klein, maar omdat er ook weinig verzamelaars zijn, liggen de prijzen niet extreem hoog.

stempel gebruikten.

In plaatsen waar weinig periodieken verschenen, zijn weinig drukwerkzegels gebruikt en zijn afdrukken van het halffrondstempel (en later het francotakjestempel) zeldzaam. Dit geldt in ieder geval voor Bostel, Koevorden, Sas van Gend, Vaals en Zwartsluis.

Data stempels

Gedurende 1869 zijn steeds meer

halffrondstempels vervangen door francotakjestempels. Sommige kantoren kregen al in het eerste halfjaar van 1869 een francotakjestempel (Brielle, Enkhuizen, Enschede, Haarlemmermeer, Hilversum, De Lemmer, Loenen, Maarssen, Maassluis, Medemblik, Monnikendam, Naarden, Noordwyk, Oud-Beyerland, Oudewater, Purmerend, Schoonhoven, Texel, Wageningen, Woerden, Wormer-

veer, Zierikzee en Zwartsluis).

Afdrukken van halffrondstempels op drukwerkzegels zijn in deze gevallen vrijwel altijd zeldzaam, dat wil zeggen dat geen of slechts een of enkele exemplaren bekend zijn. Alleen van de kantoren Oud-Beyerland, Purmerend, Wageningen en Wormerveer zijn wat meer afdrukken bekend.

De overige kantoren kregen tussen augustus (plaatsen met een beginletter vooraan het alfabet) en eind december (einde alfabet) een francotakjestempel. Van deze kantoren zijn vaak meerdere afdrukken bekend, al zijn afdrukken van postkantoren met een beginletter vooraan in het alfabet vaak zeldzamer (bijvoorbeeld Brummen en Delfzijl).

's Gravenhage en Groningen hadden begin 1869 al een of meerdere

25. Halffrondstempel 's Gravenhage C, type 1: met kleine s, op NVPH 15

26. Halffrondstempel 's Gravenhage C, type 2: met middelgrote S en nagenoeg vlakke, rechte apostrof, op NVPH 16

27. Halffrondstempel 's Gravenhage C, type 3: met grote S, spitsere onderkant van de eerste G en deuk in de rand tussen de S en G, op NVPH 17

28. Halffrondstempel Groningen C 4-1-1870, met (vrijwel) weggevlide 6 (van 186x) en ingebracht kleine 7, om aan te geven dat het jaartal 1870 was.

29. Halffrondstempel Groningen C 4-1-1870, met weggevlide 6 (van 186x) en ingebracht kleine 7, om aan te geven dat het jaartal 1870 was.

30. Halffrondstempel Doetinchem C (nieuw type) in zwart op NVPH 14

31. Halffrondstempel Doetinchem C (nieuw type) in blauw op NVPH 14

32. Halffrondstempel Exp: Moerdijk C (deels) in rood, op NVPH 14

33. Halffrondstempel Haarlemmermeer C (nieuw type), in verschillende standen en volledigheid afgedrukt op drukwerkzegels: niet elke afdruk is perfect geplaatst.

francotakjestempels in gebruik. Blijkbaar was het aantal francotakjestempels niet voldoende, want er zijn van deze kantoren verreweg de meeste afdrukken van halffrondstempels op drukwerkzegels bekend.

's Gravenhage komt ongeveer 3 keer zo vaak voor als Groningen. Afdrukken van 's Gravenhage en Groningen zijn het meest bekend op de 1 cent groen: ongeveer 80% van alle bekende afdrukken van halffrondstempels op 1 cent groen zijn van 's Gravenhage of Groningen. Op de 1 cent zwart zijn afdrukken van 's Gravenhage en Groningen minder algemeen: ongeveer 35% van alle bekende afdrukken van halffrondstempels op 1 cent zwart zijn van 's Gravenhage of Groningen.

's Gravenhage had in 1869 waarschijnlijk 3 verschillende halffrondstempels in gebruik. De stempels werden het hele jaar door elkaar gebruikt. Het verschil is te zien in de letter s van de plaatsnaam en de apostrof boven de s (afb. 25, 26 en 27):

Type 1: kleine s;
Type 2: middelgrote S met nagevoeg vlakke, lange apostrof;
Type 3: grote S, eerste G onderkant iets spitzer, deuk in de buitenrand tussen 's en G.

Groningen had 2 verschillende halffrondstempels in gebruik. Groningen heeft als enige postkantoor het halffrondstempel zelfs nog in 1870 gebruikt. Het postkantoor heeft (eigenhandig?) de geïntegreerde 6 van het jaartal weggevoerd. In plaats van het laatste jaarcijfer is waarschijnlijk een omgekeerde 2 ingebracht (afb. 28). Bij het andere halffrondstempel is eveneens de 6 weggevoerd en is een 7 van 1870 geplaatst (afb. 29). Van het stempel met de omgekeerde 2 zijn afdrukken bekend tot 8-1-1870; van het stempel met de 7 zijn afdrukken bekend tot 12-2-1870. Op de afbeeldingen 28 en 29 staan afdrukken van beide halffrondstempel met datum 4-1-1870.

Overigens vertonen beide stempels verder geen verschillen. Deze zijn vermoedelijk gemaakt van dezelfde mal en, volgens de stempelboeken van de Nederlandse Munt, aan kantoor Groningen verstrekt op 9 en 10 januari 1861.

Scheveningen had tot in 1871 alleen in het badseizoen een postkantoor. Het tijdelijk postkantoor, bij Koninklijk Besluit van 17 juni 1864, gevestigd in het Kurhaus, ontving al op 25 juni 1864 een halffrondstempel. Na het badseizoen degradeerde het kantoor tot hulpkantoor en gebruikte het geen halffrondstempel. Er is een halffrondfrancostempel Scheveningen bekend op een ongefrankeerd drukwerk. Afdrukken van het halffrondstempel Scheveningen zijn op postzegel niet bekend.

Doetinchem heeft zowel in zwarte als blauwe inkt gestempeld (afb. 30 en 31). Zwarte afdrukken zijn bekend tot juni 1869, blauwe daarna. Opvallend is dat er relatief veel afdrukken van Doetinchem in blauw bekend zijn op de 2 cent geel in de periode 10 tot 20 augustus 1869. De oorzaak hiervan is tot nu toe onbekend. Sommige postkantoren hebben (per ongeluk) rode inkt gebruikt voor het afstempelen van postzegels (afb. 32), omdat tot 1870 rode inkt werd gebruikt voor alle stempels die niet voor ontwaarding van postzegels werden gebruikt.

Halffrondstempels van spoorwegpostkantoren zijn in 1869 soms gebruikt als ontwaarding van drukwerkzegels. Afdrukken van N.R. Spoorweg en Exp. Moerdyk zijn vindbaar. Afdrukken van H. Spoorweg zijn op drukwerkzegels niet bekend.

Conclusie

Verreweg de meest voorkomende afdrukken van halffrondstempels zijn van 's Gravenhage en Groningen op de 1 cent groen en in mindere mate op de 1 cent zwart. Van de meeste andere kantoren zijn afdrukken op 1 cent zwart het meest algemeen. Afdrukken op 1 cent groen zijn relatief zeldzaam, van sommige kantoren zelfs niet bekend, omdat deze in 1869 eerst een voorraad van de 1 cent zwart hebben opgemaakt. Van postkantoren die voor 10 mei 1869 een francotakjestempel kregen, zijn afdrukken op de 1 cent groen en 1/2 cent in theorie niet mogelijk. Afdrukken op 1/2 cent roze zijn zeer zeldzaam, omdat dit zegel alleen werd gebruikt voor niet-periodieken van een bepaalde afmeting. Zelfs van veel voorkomende kantoren als 's Gravenhage en Groningen zijn weinig halffrondstempels bekend op de 1/2 cent.

Afdrukken op 2 cent geel zijn schaarser dan op 1 cent zwart, omdat deze zegels vooral werden gebruikt voor dubbel tarief periodieken.

34. Halffrondstempel De Lemmer B op NVPH 17

35. Halffrondstempel Helmond B op NVPH 14

36. Halffrondstempel Hoogeveen B op NVPH 17

37. Halffrondstempel Wyk by Duurstede B op NVPH 15

38. Halffrondstempel Elburg C op NVPH 14

39. Halffrondstempel Kampen C op NVPH 15

40. Halffrondstempel Oosterhout C op NVPH 16

41. Halffrondstempel Doesborgh C op NVPH 14

42. Halffrondstempel Vlaardingen C op NVPH 16

43. Halffrondstempel Groningen C, gebruikt als ontwaarding van NVPH 14 op drukwerkje

Plaats	Catalogusnr. (nvph)				Plaats	Catalogusnr. (nvph)			
	14	15	16	17		14	15	16	17
Boxmeer C	N			ZZ	Monnikendam C	ZZ			
Boxtel C	ZZ				Naarden C	ZZ			ZZ
Breskens C	ZZ		ZZ		Noordwyk C				
Brielle C					NR Spoorweg C	Z	ZZ		
Brummen C	ZZ				Nykerk C	Z	Z		ZZ
Culemborg C	ZZ	ZZ			Oldenzaal C	N	ZZ		
Delfzijl C	ZZ			ZZ	Onderdendam B				
Doesborgh C	N			ZZ	Oosterhout C	ZZ		ZZ	ZZ
Doetinchem C (zwart)	N			Z	Oud-Beyerland C	S			ZZ
Doetinchem C (blauw)	ZZ			N	Oudenbosch C	ZZ	ZZ	ZZ	ZZ
Dokkum C	N			ZZ	Oudewater B	ZZ			
Dordrecht C	N			ZZ	Purmerend C	N			ZZ
Dragten C	Z				Rozendaal C	N	S		ZZ
Driebergen C	S	S	ZZ	Z	Sas van Gend C	ZZ	ZZ		
Elburg C	Z	Z		ZZ	Scheveningen C				
Enkhuizen C					Schoonhoven C	Z			
Enschede C					Sittard C	N	S		ZZ
Exp: Moerdyk C (zwart)	ZZ	ZZ		ZZ	Sluis C	Z	S		S
Exp: Moerdyk C (rood)	ZZ				Steenbergen C	ZZ			
Geertruidenberg C	Z				Terborgh C	ZZ	ZZ		
Goor C	S			ZZ	Terneuzen C	N	N		S
's Gravenhage C	N	N	N	N	Texel C	ZZ			
Groningen C	N	N	ZZ	N	Tholen C (zwart)		ZZ		
Groningen C (1870; cijfer "7")			N	ZZ	Tholen C (rood)	ZZ			
Groningen C (1870; omgekeerde "2")	ZZ	ZZ		ZZ	Vaals C	ZZ	ZZ		
Haarlemmermeer C	Z				Veenendaal C	ZZ	ZZ		
Hattem C	Z	ZZ		N	Veghel C	S	ZZ		ZZ
Helmond B	S	S		ZZ	Velp B				
Hilversum C	ZZ				Vlaardingen C	S	S	ZZ	
Hoogeveen C	Z	ZZ			Waalwyk C	S			
Hoogezand B	Z		ZZ	ZZ	Wageningen C	N		ZZ	ZZ
H:Spoorweg C					Weert B	ZZ			
Hulst C	S	Z		Z	Willemstad C	ZZ	ZZ		ZZ
Kampen C	N	N	Z	N	Winschoten C	N	N		
Koevorden C	ZZ				Woerden C	ZZ			
De Lemmer B	ZZ			ZZ	Wormerveer C	Z			ZZ
Loenen C					Wyk by Duurstede C	S	S		ZZ
Maarssen C	ZZ				Zevenaar C	S	Z		
Maassluis C	ZZ			ZZ	Zevenbergen C	S	Z		
Medemblik C	ZZ				Zierikzee C	ZZ			
Middelburg C	ZZ				Zwartsluis C				

De tabel is gebaseerd op 1.649 waarnemingen waarvan de afbeelding van zegel en stempel door Marc Snoeren is geregistreerd.

Legenda behorend bij tabel:

- N = relatief normale combinatie, 10 of meer exemplaren bekend
- S = schaarse combinatie, 7 t/m 9 exemplaren bekend
- Z = zeldzame combinatie, 4 t/m 6 exemplaren bekend
- ZZ = zeer zeldzame combinatie, 1 t/m 3 exemplaren bekend
- Leeg vakje = unieke combinatie, geen exemplaren bekend, in theorie wel mogelijk
- Donkerbruin vlak = combinatie is in theorie niet mogelijk

Afdrukken van kleinere kantoren zijn altijd zeldzaam. De zeldzaamheid hangt daarbij ook af van de verschijningsdata van vervangende francotakjestempels en van de hoeveelheid verschenen periodieken.

Zeldzaamheidslijst

In de tabel hierboven is een lijst opgenomen van alle kantoren die (regulier) een halffrondfrancostempel hebben gebruikt in 1869. Per plaatsnaam en postzegel is de zeldzaamheid aangegeven.

Enkele afdrukken

In afbeelding 33 is te zien dat niet elke afdruk perfect is ge-

plaatst. Sommige afdrukken staan slechts deels op zegel.
(afb. 34 t/m 44 voor voorbeelden van halffrondstempels op drukwerkzegels)

Halffrondstempels op emissie 1867

De derde serie postzegels van Nederland is uitgebracht in 1867-1868. Deze zegels werden soms gebruikt voor het frankeren van drukwerk. Het betrof dan hoge tarieven bij meerdere kranten of andere periodieken. Vaak echter werden deze grote zendingen niet met postzegels gefrankeerd (hoewel dit vanaf eind 1868 wel was voorgeschreven). Het kan bij

afdrukken ook gaan om toevalligheden of om het expres frankeren van drukwerk als brief. Het is ook voor te stellen dat een postbeambte door de verschillende stempelinstructies het verkeerde stempel gebruikte bij het afstemmen van een gewone brief. Afdrukken op postzegels van deze emissie zijn erg zeldzaam. Enkele plaatsnamen die af en toe voorkomen zijn Driebergen, 's Gravenhage, Groningen en Vlaardingen. Van andere plaatsnamen zijn geen of is slechts 1 exemplaar bekend.
(afb. 45 t/m 50 voor voorbeelden van halffrondstempels op zegels van emissie 1867-1868).

Het actueel houden van de zeldzaamheidslijst

Voor het eerst na ongeveer 40 jaar wordt een accurate zeldzaamheidslijst op basis van waarnemingen gepubliceerd, waarvan de auteurs weten dat deze niet volledig is, en waarvan de waardering kan veranderen door nieuwe waarnemingen. Zitten in uw verzameling een of meerdere zegels van emissie 1867 (koning Willem III) of emissie 1869 (Rijkswapen) met een halffrondstempel, dan wordt een afbeelding in de vorm van een scan ten eerste op prijs gesteld. Deze kunt u mailen naar: emissie1869@gmail.com

Enthousiast geworden?

Op de website www.oppersfilatelie.nl is een catalogus halffrondstempels op emissie rijkswapen in te zien met waarderingen volgens in dit artikel opgenomen tabel.

Gebruikte bronnen en naslagwerken

Hussen, van, G.J.J.M., 2005, Nederlandse postgeschiedenis. Emissie 1852, 1864 en 1867: de klassieken.
Janssen, C., 2004, Handboek Nederlandse Poststempels.
Korteweg, P.C., 1955, 300 jaar postmerken van Nederland 1570-1870.
Moesman, J.H. e.a., 1979, Spoor en post in Nederland.
Museum voor communicatie, Stempels vanaf 1-1-1855.
NVPH, 2005, Specialiteitscatalogus 2006-2010.

NVPH, 2013, Speciale catalogus.
Vellinga, O.M., 1933, De poststempels van Nederland 1676-1915.
Willigen, van der, A., 1869-1969 *Honderd jaar Nederlandse drukwerkzels*, uit Hagapost 1969, pagina 93 t/m 120.

¹ De in dit artikel genoemde stempels verwijzen naar de catalogisering van stempels uit "De poststempels van Nederland 1676-1915" van O.M. Vellinga. Vellinga gaf elk stempel een nummer, waarnaar in dit artikel wordt verwezen.

PEP tabel

V30 = PEP30
V37 = PEP31
V39 = PEP32
V39a = dit specifieke type onderscheidt het PEP niet
V75 = dit specifieke type onderscheidt het PEP niet
V43 = PEP33 (hoewel afbeelding op inlegvel ZONDER kader is)
V52 = PEP35
V36 = PEP24
V40 = PEP25
V47 = PEP28
V50a = PEP29
V51 = PEP34
V53 = Rondstempel AMSTERDAM, in zwart, jaren 1871-1874 kent het PEP niet
V73 = Geen algemeen PEP nummer hiervoor
V27 = PEP21 ???????
V72 = dit specifieke type onderscheidt het PEP niet
V76 = dit specifieke type onderscheidt het PEP niet
V80 = dit specifieke type onderscheidt het PEP niet
V81 = dit specifieke type onderscheidt het PEP niet
V81a = dit specifieke type onderscheidt het PEP niet

44. Halfroundstempel Oudenbosch C (nieuw type, Vellinga 39a) op NVPH 14

45. Halfroundstempel Dordrecht C op NVPH 7

46. Halfroundstempel Driebergen C (nieuw type, Vellinga 39a) op NVPH 8

47. Halfroundstempel Vlaardingen C op NVPH 9

48. Halfroundstempel Groningen C op NVPH 10

49. Halfroundstempel Terneuzen C op NVPH 11

50. Halfroundstempel Groningen C op NVPH 12

BRIEFKAART 44 JAAR ONDERWEG!

HANS STEGGINK

Verkeerd land

Deze briefkaart (G.1) werd door de Textielfabriek Fa. Jansen en Tilanus te Vriezenveen (naamstempel in de spelling van toentertijd: Vriesenveen) verzonden op 26 juni 1872 en gericht aan de firma Meylink en Ledebouwer te Borne. De kaart liep via postkantoor Almelo (27 juni) waaronder hulpkantoor Vriezenveen ressorteerde. De kaart is blijkbaar niet in Borne Nederland (10 km van Almelo) maar in Borne Duitsland (400 km van Almelo!) beland, getuige het schrift met blauw potlood "Zurück" en "Nach Niederlande" en beport met 6 Pf (T 6).

Boven water

Waar de kaart al die tijd heeft gelegen is niet duidelijk maar uiteindelijk na een tijdsduur van ruim 44 jaar! en tijdens de Eerste

Wereldoorlog is deze uiteindelijk bezorgd op 17 november 1916 in het Nederlandse Borne. De postbeambte noteerde daar "Gepost 1872 Terechtgekomm 1916". Omdat het bedrijf in kwestie niet meer bestond werd de kaart weer bezorgd bij de afzender Jansen en Tilanus waar men vast zeer verbaasd zal zijn geweest. Op de achterzijde bevinden zich geen postale merken of aantekeningen.

Textiel

Jansen en Tilanus was destijds een belangrijke werkgever in Vriezenveen. De Borne smid Jan Meijling (1822-1873), die samen met ingenieur Coenraad Craan Stork (1829-1863) uit Oldenzaal in 1859 aan de Oude Almelseweg een bescheiden werkplaats oprichtte, zorgde

voor de reparatie van machines voor de textielindustrie. Later geworden tot Machinefabriek

Ledebouwer na het overlijden van Stork in 1863 en het uittreden van Meyling.

De kaart bevindt zich in het Historisch Museum Vriezenveen

Filatelie
MAART 2014

165